

Komentarz do filmu nr 2

Znak, słowo, tekst w edukacji wczesnoszkolnej

I. Informacje ogólne

Film zatytułowany **"Znak, słowo, tekst w edukacji wczesnoszkolnej"** jest jednym z czterech filmów edukacyjnych zrealizowanych w ramach projektu *Poprzez praktykę do profesjonalizmu - nowa koncepcja praktyk studenckich i jej aplikacja*.

Filmy te zaprojektowane zostały, by służyć jako pomoc dydaktyczna do prowadzenia zajęć ze studentami specjalności przygotowujących do wykonywania zawodu nauczyciela przedszkola oraz edukacji wczesnoszkolnej. Idea stworzenia filmów edukacyjnych dla studentów powstała w wyniku analizy efektywności kształcenia praktycznego na studiach niestacjonarnych, a ich realizacja stanowi jedno z działań na rzecz podniesienia jakości kształcenia nauczycieli w Dolnośląskiej Szkole Wyższej.

W związku z tym, że wielu studentów specjalności nauczycielskich realizuje studia w trybie niestacjonarnym ograniczone są możliwości organizacji wspólnych wyjść grup studenckich do przedszkoli i szkół celem obserwacji i analizy zastanej rzeczywistości pedagogicznej, a także refleksji nad praktyką. Często doświadczenia studentów realizujących praktyki są ograniczone ze względu na to, że student realizuje praktyki zaledwie w dwóch różnych placówkach, z których przynajmniej jedna jest placówką w której student sam w dzieciństwie się uczył. Uniemożliwia to studentom doświadczanie różnorodności sposobów organizacji i funkcjonowania przedszkoli i szkół oraz różnorodnego stylu pracy nauczycieli.

Zrealizowane filmy edukacyjne pozwolą studentom na:

- wspólne doświadczanie rzeczywistości pedagogicznej przedszkoli i szkół,
- doświadczanie różnorodności sytuacji pedagogicznych w poszczególnych placówkach,
- dokonywanie analiz obserwowanych sytuacji pedagogicznych, podejmowanie dyskusji i refleksji nad praktyką,
- prowadzenie ukierunkowanych, samodzielnych obserwacji w czasie praktyk.

Zdjęcia do filmów zostały zrealizowane w maju i czerwcu oraz we wrześniu i październiku roku 2011. Sytuacje pokazane w filmach nie są wyreżyserowane, zarejestrowano rzeczywistość przedszkoli i szkół. Z nauczycielami uzgadniane było jakiego typu zajęcia miały zostać nagrane np. zabawa inspirowana przez nauczycielkę, wprowadzenie litery, praca z tekstem z podręcznika, realizacja nowych dla dzieci treści matematycznych, rozwiązywanie zadań tekstowych złożonych, w tym - celowo błędnie skonstruowanych. W kilku przypadkach przedstawione sytuacje zostały celowo zaaranżowane na użytek filmów np. nauczycielka przedszkola poproszona została o przeprowadzenie na sali gimnastycznej określonego rodzaju ćwiczeń (zbliżonych do zadań diagnostycznych testu MOT 4-6), zajęcia z języka angielskiego w klasie I przeprowadziła nauczycielka mówiąca wyłącznie w języku angielskim, której dzieci wcześniej nie znały.

POPRZEZ PRAKTYKĘ
DO PROFESJONALIZMU

**Biuro Projektu *Poprzez praktykę do profesjonalizmu*
– nowa koncepcja praktyk studenckich i jej aplikacja**

ul. Wagonowa 9, pok. 36
53-609 Wrocław
email: praktykinauczycielskie@dsw.edu.pl
tel. 71 358 27 47
fax 71 358 27 57

www.praktykinauczycielskie.dsw.edu.pl

W toku montażu filmów nie były podejmowane próby usunięcia fragmentów zajęć, w których dostrzeżone zostały usterki, bądź gdzie przyjęte zostały przez nauczycieli rozwiązania kontrowersyjne. Przeciwnie, fragmenty takie zostały celowo wykorzystane w filmie, po to, aby skłaniać studentów do namysłu, dyskusji i refleksji nad obserwowaną praktyką.

W filmach pokazane zostały zarówno obszerne fragmenty zajęć edukacyjnych, co pozwala studentom na analizę przebiegu tych zajęć, przyjętego przez nauczyciela toku metodycznego, sposobu funkcjonowania nauczyciela i dzieci, jak i odrębne działania edukacyjne obrazujące określone rozwiązania metodyczne. Z materiału surowego wybranych zostało wiele ujęć obrazujących reakcje dzieci na różne sytuacje, tak aby dostarczyć studentom materiał do refleksji nad tym, jak odbierają one rzeczywistość, w której się znalazły. Tłem dla zarejestrowanych zdarzeń edukacyjnych są zdjęcia obrazujące przestrzeń placówek edukacyjnych.

Każdy z filmów poświęcony jest odrębnej tematyce. Film pierwszy w całości dotyczy pracy przedszkola, film drugi edukacji wczesnoszkolnej, w filmie trzecim ukazane są zagadnienia dotyczące nauczania języka angielskiego dzieci w edukacji elementarnej, natomiast film czwarty poświęcony jest problematyce specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Odmienna jest także konstrukcja filmów i sposób narracji. Niezależnie jednak od tych różnic wykorzystując filmy w pracy ze studentami, analizy obserwowanej rzeczywistości pedagogicznej obejmować mogą trzy kategorie aktywności: **rozumienie** - nazywanie tego, co zostało pokazane, jaki zaprezentowano rodzaj działania, **problematyzowanie** - zadawanie przez studentów pytań i poszukiwanie na nie odpowiedzi, ocenianie zilustrowanych działań według odpowiednio dobranych kryteriów, **projektowanie** - generowanie pomysłów własnej pracy pedagogicznej, poszukiwanie alternatywnych rozwiązań, opracowywanie projektów twórczych działań.

II. Komentarze szczegółowe

Film poświęcony jest wybranym zagadnieniom z zakresu edukacji wczesnoszkolnej. Pokazane zostały fragmenty zajęć, których celem było zapoznanie dzieci ze znakami - literą, a także znakami matematycznymi $>$, $<$, $=$. Zobaczyć można także elementy zajęć, w których przedmiotem zainteresowania jest słowo w aspekcie semantycznym (np. krzyżówki, wyszukiwanie w słowniku znaczenia słowa dialog), ortograficznym i gramatycznym (wyjaśnianie pisowni, segregowanie wyrazów według części mowy). Zilustrowana została także praca z tekstem - lektury, opowiadania, tworzenie tekstu (opowiadania zawierającego dialog oraz opisu), jak również praca z matematycznymi zadaniami tekstowymi.

W filmie wyróżnione zostały następujące moduły, spośród których każdy może być oglądany i analizowany odrębnie:

1. Przygotowanie do nauki czytania i pisanie oraz wprowadzenie litery
2. Praca z tekstem pt. "Szewczyk Dratewka"
3. Praca z tekstem pt. "Piękny zielony wojownik"
4. Konstruowanie opowiadania zawierającego dialog
5. Komponowanie opisu biedronki
6. Edukacja matematyczna - znaki $>$, $<$ oraz $=$
7. Rozwiązywanie zdań tekstowych

Poniżej zamieszczone zostało krótkie omówienie każdego z wyodrębnionych modułów. Za każdym razem skomentowana została treść danego fragmentu filmu oraz wskazane możliwości dydaktycznego wykorzystania w pracy ze studentami. Chociaż generalnie odnośnie do każdego z filmów możliwe są trzy rodzaje aktywności uczących się: rozumienie, problematyzowanie i projektowanie, to jednak ze względu na specyfikę problemów ukazanych w poszczególnych modułach, niektóre z nich otwierają możliwości tylko, bądź głównie dla jednego czy dwóch spośród wymienionych rodzajów aktywności, inne zaś mogą stanowić punkt wyjścia dla wszystkich trzech rodzajów aktywności studentów.

1. Przygotowanie do nauki czytania i pisanie oraz wprowadzenie litery

Treść modułu

Pierwszy moduł filmu rozpoczyna kilka ujęć obrazujących przywitanie i zapoznanie się nauczycielki z uczniami rozpoczynającymi naukę w szkole, zarejestrowanych pierwszego września w jednej z wrocławskich szkół. Dalej pokazana jest ta sama klasa po kilku tygodniach nauki szkolnej, w czasie zajęć przygotowujących do nauki czytania i pisanie - rozwijających percepcję wzrokową (porównywanie obrazków różniących się kilkoma szczegółami), słuchową (identyfikowanie dźwięków z otoczenia odtwarzanych z nagrania) oraz sprawność manualną (rysowanie szlaczków po wzorze), a także poświęconych na wprowadzenie pierwszej litery (analiza sylabowa i głoskowa wyrazów, przypomnienie czym jest głoska, a czym litera, budowanie modelu wyrazu, pokaz sposobu kreślenia litery, próby pisanie w liniaturze).

Możliwości wykorzystania

Studenci prześledzić mogą kolejne elementy toku metodycznego zastosowanego przez nauczycielkę w celu przygotowania dzieci do wprowadzenia litery, a następnie samo jej wprowadzenie. Bardzo interesujące spostrzeżenia można poczynić obserwując, jak dzieci wykonują ćwiczenia grafomotoryczne (chwyt narzędzia piszącego, obracanie kartki), a później, jak radzą sobie z pisanie pierwszych liter (orientacja w liniaturze, kierunek kreślenia liter).

Przeprowadzone analizy stanowią punkt wyjścia do projektowania własnych scenariuszy zajęć poświęconych wprowadzaniu kolejnych liter alfabetu.

2. Praca z tekstem pt. "Szewczyk Dratewka"

Treść modułu

W tej części filmu pokazane są wybrane fragmenty zajęć poświęconych omówieniu lektury "Szewczyk Dratewka", przeprowadzonych w czerwcu w klasie II (liczącej 13 uczniów) w szkole wiejskiej. Z tekstem dzieci zostały zapoznane poprzedniego dnia. Zajęcia rozpoczyna rozmowa nauczycielki z uczniami na temat tekstu (nauczycielka zadaje pytania i prosi dzieci o udzielanie odpowiedzi pełnym zdaniem), a następnie uczniowie wyszukują w tekście fragmenty dotyczące wątków utworu, o które pyta nauczycielka oraz objaśniają ich treść. Kolejna aktywność to ustalanie kolejności zdarzeń, jakie opisane są w tekście. Tu nauczycielka różnicuje zadanie ze względu na stopień trudności, część uczniów otrzymuje do ułożenia paski ze zdaniami określającymi zdarzenia, część natomiast ma za zadanie ułożyć we właściwej kolejności obrazki. Tak skonstruowanym planem dzieci posługują się opowiadając poznany tekst.

Dalej pokazane zostały krótkie ujęcia obrazujące wplecioną w zajęcia aktywność ruchową zainspirowaną tekstem, i plastyczną - wykonanie ilustracji do tekstu. W kolejnej części zajęć dzieci pracują w grupach. Ich zadaniem jest wyszukanie wśród napisanych na paskach przymiotników, tych które określają

cechy Szewczyka Dratewki. Następnie dzieci objaśniają, co oznaczają poszczególne cechy, jak przejawiały się one w zachowaniu Szewczyka oraz wskazują na te cechy Szewczyka, które same chciałyby mieć.

Możliwości wykorzystania

Po obejrzeniu filmu, warto przedyskutować ze studentami problem egzekwowania od dzieci wypowiedzenia się pełnym zdaniem. Zastanowić się należy, nad tym, kiedy oczekiwanie takie ma sens, a kiedy jest ono nieuzasadnione. Jaki jest cel zachęcania dzieci do formułowania pełnych zdań, w jakiego typu ćwiczeniach jest to niezbędne, a kiedy można, a nawet należy od tego odstąpić.

Interesujące może być także zwrócenie uwagi na poziom opanowania przez dzieci umiejętności czytania (tempo, intonację), a oraz na sposób opowiadania przez chłopca treści tekstu. Przyjrzeć się można również temu, w jaki sposób nauczycielka wykorzystuje wychowawcze walory tekstu.

3. Praca z tekstem pt. "Piękny zielony wojownik"

Treść modułu

Drugim przykładem pracy z tekstem, pokazanym w filmie, są zajęcia zarejestrowane w czerwcu, w klasie trzeciej jednej z wrocławskich szkół. Do wprowadzenia dzieci w temat zajęć - "Odkrywamy Amerykę", nauczycielka wykorzystuje krzyżówkę, następnie uczniowie przyglądają się mapie świata i odczytują z niej nazwy rzek i miast Ameryki Północnej. Kolejną część zajęć stanowi praca w grupach, podczas której uczniowie wyszukują w zeszytach ćwiczeń oraz przygotowanym przez nauczycielkę materiale do zajęć, informacje potrzebne do udzielenia odpowiedzi na pytania, które grupa otrzymała.

Po tych aktywnościach wprowadzających uczniów w tematykę zajęć, następuje odczytanie przez nauczycielkę i uczniów tekstu opowiadania z podręcznika. Następnie pokazane zostało, jak nauczycielka poprzez zadawanie pytań dotyczących tekstu sprawdza jego zrozumienie i zapamiętanie przez uczniów oraz jak uczniowie układają plan do tekstu, który w dalszej części zajęć, wykorzystany zostaje do opowiadania jego treści.

Ilustrację zarejestrowanych zajęć kończy fragment filmu pokazujący układanie przez uczniów zdań dotyczących Indian z rozsypanki wyrazowej oraz ich odczytywanie.

Możliwości wykorzystania

Wykorzystany na zajęciach tekst, poprzez aktywności zaplanowane przez nauczycielkę i zrealizowane w ich toku, zostaje osadzony w realiach geograficznych i społeczno-historycznych. Studenci zastanowić się powinni, jaki jest cel takich działań. Mogą także wyszukać w podręcznikach inne teksty o podobnym do wykorzystanego w czasie obserwowanych zajęć charakterze i zaprojektować zajęcia ich dotyczące. Poczytać mogą również spostrzeżenia dotyczące tego, jak często takiego rodzaju teksty pojawiają się w podręcznikach dla klasy I, II oraz III, a także odnaleźć w podstawie programowej opisy treści nauczania, których realizacji służą takie teksty.

4. Konstruowanie opowiadania zawierającego dialog

Treść modułu

Kolejne dwa moduły filmu poświęcone są ukazaniu zajęć, w czasie których uczniowie tworzą teksty. Najpierw pokazana zostaje praca uczniów w grupach nad skonstruowaniem opowiadania zawierającego dialog. Zdjęcia realizowano we Wrocławiu, klasie III pod koniec roku szkolnego.

Nauczycielka rozpoczyna zajęcia od uzmysłowienia czy przypomnienia uczniom czym jest dialog, przygotowuje krzyżówkę, której hasłem jest słowo *dialog*, potem uczniowie wyszukują termin *dialog* w słowniku, a następnie odszukują i odczytują dialogi występujące w przygotowanych przez nauczycielkę tekstach.

W kolejnych ujęciach filmu pokazana jest praca uczniów w grupach nad konstruowaniem opowiadań zawierających dialog w oparciu o otrzymane historyjki obrazkowe. Zarejestrowane fragmenty zajęć kończy odczytanie efektów pracy przez uczniów.

W module tym włączone zostały także ujęcia z innych zajęć, obrazujące pracę w grupach (która obecna jest we wszystkich pokazywanych w filmie zajęciach związanych z pracą z tekstem), pokazany został sposób dzielenia uczniów na grupy oraz przypomnienie przez uczniów zasad pracy w grupie.

Możliwości wykorzystania

Obok omówienia toku przedstawionych zajęć, warto przedyskutować kwestię celów i zasad pracy w grupach. Studenci powinni uzmysłowić sobie w jaki sposób, w zależności od celu zajęć można dokonać podziału uczniów na grupy, jak dobierać zadania do wykonania w grupach, aby wykorzystać walory pracy w małych zespołach uczniowskich. Ciekawym wątkiem do dyskusji będzie także temat rówieśniczego uczenia się oraz ról pełnionych przez dzieci w grupie.

5. Komponowanie opisu biedronki

Treść modułu

Ostatni z prezentowanych w filmie modułów dotyczących pracy z tekstem przedstawia fragmenty zajęć zarejestrowanych pod koniec roku szkolnego, w szkole wiejskiej w klasie II, liczącej 9 uczniów. W czasie tych zajęć uczniowie samodzielnie konstruują opis biedronki.

Zajęcia stanowią przykład powiązania edukacji językowej i edukacji przyrodniczej. Rozpoczynają się od zaprezentowania piosenki o biedronce, która pozwala uczniom na zorientowanie się, co będzie tematem zajęć, następnie odczytany zostaje tekst wiersza o biedronce, po czym nauczycielka sugeruje, że piosenka czy wiersz nie dostarczą takiej wiedzy o biedronce jak inne źródła. W dalszej części zajęć uczniowie wykorzystują książki przyrodnicze zgromadzone w klasowej biblioteczce, wyszukują i odczytują informacje o biedronce.

Przygotowując dzieci do samodzielnego tworzenia opisu biedronki nauczycielka prowadzi ćwiczenia ortograficzne i gramatyczne wykorzystując zgromadzone na tablicy interaktywnej słownictwo, a następnie uczniowie projektują plan opisu biedronki i wyjaśniają, co po kolei należy w opisie ująć. W dalszej części filmu pokazane zostało, jak dzieci pracują nad swoimi tekstami oraz jak prezentują efekty swojej pracy.

Zajęcia kończy wspólne ułożenie przez dzieci biedronki z części oraz zadanie zadania domowego.

Możliwości wykorzystania

W czasie zajęć nauczycielka docenia pracę uczniów rozdając im kropki, które umieszczają oni na otrzymanych na początku zajęć biedronkach - to dobry pretekst do rozmów ze studentami na temat różnych sposobów oceniania dzieci oraz na temat roli oceny w edukacji.

W filmie pokazane zostało tworzenie przez dzieci tekstu opowiadania (poprzedni moduł) oraz opisu, nie wyczerpuje to oczywiście repertuaru różnych form wypowiedzi, nad jakimi pracuje się z uczniami klas I-III. Po przeanalizowaniu filmu studenci projektować mogą scenariusze zajęć poświęconych na pracę nad innymi formami wypowiedzi, uwzględniając pracę zbiorową - wspólne redagowanie tekstu, pracę w grupach oraz pracę indywidualną.

6. Edukacja matematyczna - znaki $>$, $<$ oraz $=$

Treść modułu

Część filmu poświęconą edukacji matematycznej rozpoczyna informacja o specyfice uczenia się matematycznych pojęć i operacji, która zilustrowana została ujęciami z zajęć, między innymi z wykorzystaniem tablicy interaktywnej.

Zasadniczą część tego modułu stanowią fragmenty z zajęć przeprowadzonych na początku roku szkolnego w klasie I. Nauczycielka rozpoznaje umiejętności uczniów dotyczące ustalania równoliczności oraz różnoliczności, próbuje zorientować się czy i na ile dzieci posługują się pojęciami tyle samo i po równo oraz więcej i mniej, a także czy znane są im znaki matematyczne: równości, większości i mniejszości.

Pokazane zostało, jak dzieci sprawdzają czy na sznurze jest tyle samo koralików każdego koloru oraz czy biedronka po prawej i lewej stronie ma tyle samo kropek. Następnie dzieci porównują zbiory o różnej liczbie elementów i próbują używać znaków większości i mniejszości. Omawiany fragment filmu zamyka zabawa ruchowa, w której dzieci ustalają, czy w klasie jest więcej dziewczynek czy chłopców oraz o ile więcej.

Możliwości wykorzystania

W zarejestrowanych fragmentach zajęć wyraźnie widać różnice w poziomie umiejętności matematycznych dzieci rozpoczynających naukę w klasie pierwszej. To, co jednym jest dobrze znane dla innych jest jeszcze zupełnie niezrozumiałe. Analizując przykład zadania z wazonikami zauważyć można, jakie trudności ma chłopiec ze słownym określeniem, których wazoników jest więcej ("*bo kolorowych jest aż 8, a tych aż 2*"), z kolei przy porównywaniu liczby kropek biedronek, zobaczyć można jak trudne jest dla chłopca odniesienie znaku matematycznego do liczb (we wcześniejszych przykładach odnoszony był do konkretów). Warto także przeanalizować dlaczego próba podpowiedzi nauczycielki (pokazanie przykładu z gruszkami) nie była dziecku pomocna.

Interesujące może być także porównanie zajęć przedstawionych w tym module, z zajęciami matematycznymi dotyczącymi znaków równości, większości i mniejszości przeprowadzonymi w grupie sześciolatek, zobrazowanymi w filmie nr 1.

7. Rozwiązywanie zdań tekstowych

Treść modułu

Ostatni moduł filmu poświęcony jest ukazaniu przykładów rozwiązywania zadań tekstowych. Pierwsze z zadań to zadanie proste, jedno działaniowe zilustrowane i rozwiązywane na tablicy interaktywnej przez uczniów klasy I. Drugie zadanie to zadanie złożone, wymagające rozwiązania przy użyciu dwóch działań matematycznych - rozwiązywane na początku roku szkolnego przez uczniów klasy III. Nauczycielka analizuje z uczniami treść zadania, a następnie proponuje trzy sposoby jego rozwiązania: za pomocą drzewka, grafu, bądź samodzielnie sporządzonego rysunku, pomagającego skonstruować zapis rozwiązania za pomocą liczb i znaków działań.

Kolejne ujęcia pokazują, jak dzieci rozwiązują zadanie na tablicy. Najpierw sporządzony zostaje rysunek, następnie pokazane jest rozwiązanie zadania za pomocą grafu strzałkowego oraz drzewka, w końcu zapisane zostaje działanie do rysunku.

Ostatni fragment tego modułu poświęcony jest na zilustrowanie przykładu zadania z treścią celowo błędnie skonstruowanego. Zobaczyć można jak uczeń sprawnie wyjaśnia, dlaczego zadanie nie może zostać

rozwiązane oraz przeformułowane je, tak aby miało sens matematyczny. Zadanie to zostaje rozwiązane i sformułowana jest odpowiedź.

Możliwości wykorzystania

Przedstawione fragmenty zajęć stanowić mogą pretekst do dyskusji na temat walorów kształcących rozwiązywania tego samego zadania różnymi sposobami, warto także przeanalizować kwestię dobrowolności wyboru sposobu rozwiązania zadania przez ucznia. Tematem dyskusji studenckich powinna także być tematyka zadań matematycznych, kwestia ich realności, adekwatności do rzeczywistości i życiowy bądź nieżyciowy charakter, a także wpływ tych czynników na potencjalne trudności przy rozwiązywaniu zadania przez uczniów. Odwołując się do filmu, można także zadać pytanie: Jakie wyobrażenie na temat uprawy kukurydzy oraz jej skupu i przechowywania wynosi uczeń z lekcji matematyki.

Szczególnie kształtujące może być zwrócenie uwagi na próbę rozwiązania zadania przez chłopca przy pomocy drzewka. Studenci powinni spróbować odpowiedzieć na pytania: na czym polega popełniony przez ucznia błąd?; w jaki sposób można było pomóc mu w doprowadzeniu rozwiązania zadania do końca?; jakie doświadczenie wyniósł chłopiec z rozwiązywania na tablicy tego zadania?

Studenci powinni także uzmysłowić sobie cel wykorzystywania w toku zajęć matematycznych zadań celowo błędnie skonstruowanych, poznać ich typy oraz podjąć próby formułowania i przeformułowywania tego rodzaju zadań.

Komentarz opracowała: dr Elżbieta Kalinowska